

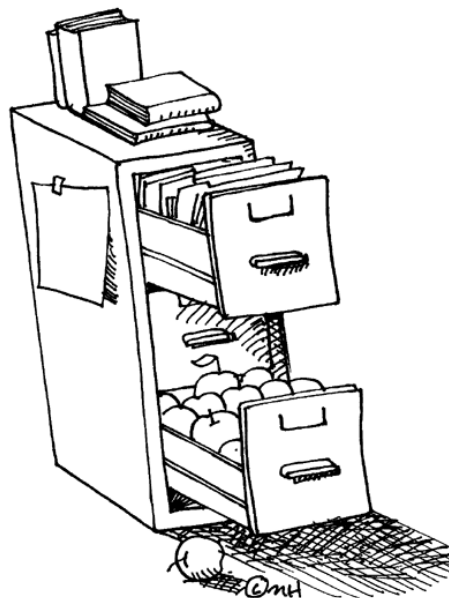


## BIULETYN INFORMACYJNY OKRĘGOWEJ KOMISJI EGZAMINACYJNEJ

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie: Al. F. Focha 39, 30-119 Kraków  
tel. (012) 61 81 201, 202, 203 fax: (012) 61 81 200 e-mail: oke@oke.krakow.pl www.oke.krakow.pl

---

### *Realizacja zadań z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej przeprowadzonego w kwietniu 2007 r. przez uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim*



**Kraków 2007**

**Autorka:**  
Kinga Czyż

**Konsultacja merytoryczna:**  
Małgorzata Boba  
Maria Michlowicz

**Dane statystyczne:**  
Anna Rappe

## Wstęp

Egzamin gimnazjalny w części humanistycznej ma dla losów uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim duże znaczenie. Jego wyniki świadczą o osiągnięciach uczniów kończących kolejny etap edukacji. Wnioski opracowane na ich podstawie mogą służyć zatem refleksji dydaktycznej nauczycieli przedmiotów humanistycznych. Mogą również okazać się przydatne w planowaniu pracy wychowawczej, ponieważ wiadomości i umiejętności – a zwłaszcza umiejętności – sprawdzane podczas tego egzaminu są istotne ze względu na funkcjonowanie człowieka z tego typu deficytami w życiu. Dlatego warto dokonać analizy arkusza w kontekście osiągnięć w zakresie kompetencji humanistycznych, na które składają się umiejętności czytania i odbioru różnych tekstów oraz tworzenia własnej wypowiedzi.

Egzamin gimnazjalny w części humanistycznej, zgodnie z aktami prawnymi, odbywa się w warunkach dostosowanych. Uczniowie pracują z zestawem zadań w wydłużonym czasie. W arkuszu egzaminacyjnym są zamieszczane polecenia, których celem jest sprawdzenie poziomu opanowania wymagań zapisanych w standardach egzaminacyjnych, ale z uwzględnieniem potrzeb i możliwości uczniów z deficytami rozwojowymi. Aby praca nad realizacją zadań nie była nużąca, konstruktorzy zadań stosują różne formy poleceń. Obok zadań wyboru wielokrotnego, krótkiej i rozszerzonej odpowiedzi w arkuszach egzaminacyjnych są zadania typu prawda-falsz, na dobieranie, z luką. Warto, aby uczniowie przed przystąpieniem do egzaminu zapoznali się z przykładami tego typu poleceń i aby mieli świadomość, że realizacja poszczególnych zadań nie kończy się na mechanicznym wykonaniu wskazanej czynności (np. *zaznacz, połącz, ...*), ale dotyczy – przede wszystkim – rozumowania w zakresie analizy tekstu lub budowania własnej wypowiedzi.

Opracowanie składa się z rozdziałów, w których zawarto informacje o: wynikach egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej uczniów z upośledzeniem w stopniu lekkim dla każdego województwa w porównaniu z osiągnięciami uczniów w Polsce, całym zestawie i poszczególnych zadaniach, wnioskach dydaktycznych nasuwających się po analizie wyników dla obszaru OKE. Prezentacji arkusza, analizę jakościową poszczególnych zadań oraz wnioski dydaktyczne opracowała nauczycielka szkoły specjalnej, pracująca z uczniami z trudnościami w uczeniu się, posiadająca uprawnienia egzaminatora do oceniania prac uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego.

Przygotowanie niniejszego biuletynu nie byłoby możliwe bez uzyskania wyników uczniów, czyli bez pracy Egzaminatorów. To dzięki ich wysiłkowi i wytrwałości uzyskano dane niezbędne do opracowania analizy ilościowej (parametrów statystycznych), na podstawie której można było sformułować zamieszczone w biuletynie wnioski i spostrzeżenia. Mogą stanowić one punkt odniesienia do analizy osiągnięć uczniów przystępujących do części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego w danym środowisku.

Mamy nadzieję, że zapoznanie się z treścią biuletynu pomoże nauczycielom pracującym z uczniami z tego typu deficytami w planowaniu warsztatu pracy dydaktyczno-wychowawczej. Wnioski i spostrzeżenia w nim zawarte można przyjąć bezrefleksyjnie, mogą jednak również stanowić przyczynek do kreowania indywidualnych refleksji poprzez zderzenie ich z osobowością nauczyciela lub warunkami środowiska, w którym realizuje on swoje obowiązki.

**1. Wyniki uczniów z trudnościami w uczeniu się z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonego w kwietniu 2007 r.**

Wyniki egzaminu gimnazjalnego uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z 2007 r. – podobnie jak efekty kształcenia określone na podstawie wyników egzaminów zewnętrznych z lat poprzednich – skłaniają do różnorodnych refleksji. Może niepokoić średnia i procent punktów możliwych do uzyskania. Dokonując porównania wyników uzyskanych przez uczniów z tą dysfunkcją w poszczególnych województwach z wynikami ogólnopolskimi, okazuje się, że w żadnym z trzech województw, tj. w lubelskim, małopolskim i podkarpackim, nie osiągnięto średniej liczby punktów równej wynikowi ogólnopolskiemu.

**Tabela 1. Wyniki uczniów rozwiązujących zadania w zestawie dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim**

Dane statystyczne	Woj. lubelskie	Woj. małopolskie	Woj. podkarpackie
Średnia punktów uzyskanych przez uczniów	29,38	31,14	30,4
Procent punktów uzyskanych przez uczniów	58,76	62,23	60,81
<i>I obszar standardów – średnia punktów</i>	<i>21,5</i>	<i>22</i>	<i>22</i>
<i>I obszar standardów – wynik w procentach</i>	<i>71</i>	<i>74</i>	<i>73</i>
II obszar standardów – średnia punktów	7,8	8,9	8
II obszar standardów – wynik w procentach	44	44,5	41
Średnia punktów w OKE w Krakowie	30,43		
Wynik dla OKE w Krakowie w procentach	60,86		
Średnia punktów uczniów w całej Polsce	31,21		
Wynik uczniów z całej Polski w procentach	62,43		

Warto zauważyć, że wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego świadczą o opanowaniu przez przystępujących do części humanistycznej na poziomie zadowalającym umiejętności z zakresu czytania i odbioru tekstów kultury. Biorąc pod uwagę fakt odnotowany w podsumowaniu niniejszej analizy, iż na taki wynik złożyło się między innymi opanowanie umiejętności fundamentalnych dla dalszego życia, czyli czytania tekstu na poziomie dosłownym oraz wyszukiwania informacji, można z optymizmem myśleć o przyszłości młodych ludzi. Niepokojące jest zjawisko funkcjonowania zadań sprawdzających umiejętności z zakresu tworzenia własnego tekstu. Już ubiegłoroczne wyniki – odsetek uczniów, którzy otrzymali 0 p. za realizację zadań sprawdzających wiadomości i umiejętności z tego zakresu – zwracały uwagę osób odpowiedzialnych za kształcenie w zakresie przedmiotów humanistycznych na potrzebę odpowiedniej motywacji gimnazjalistów z trudnościami w uczeniu się oraz ćwiczenia budowania własnej wypowiedzi. Wyniki tegorocznego egzaminu potwierdzają konieczność podjęcia działań dydaktycznych w celu zniwelowania skali problemu. Warto odnotować, że w przypadku II obszaru standardów wymagań egzaminacyjnych przystępujący do egzaminu uczniowie nie osiągnęli 50% punktów możliwych do uzyskania, czyli nie wykazali się takim poziomem opanowania wiadomości i umiejętności z tego zakresu, który umożliwiłby im realizację poleceń na poziomie koniecznym. Brak opanowania danych umiejętności na poziomie koniecznym skutkuje pozbawieniem młodego człowieka szans na sprawne funkcjonowanie w zakresie, wymagającym tworzenia własnego tekstu. Formułowanie komunikatywnej dla odbiorcy wypowiedzi – krótszej i dłuższej – jest także fundamentalną umiejętnością, niezbędną dla radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych.

Warto dokonać szczegółowej analizy poszczególnych sytuacji zadaniowych w celu uzyskania informacji o umiejętnościach, które uczniowie opanowali na poziomie umożliwiającym realizację zadania i uzyskanie przynajmniej 50% punktów możliwych do otrzymania. Warto zderzyć informację o wyniku danego zadania dla OKE w Krakowie z własnymi obserwacjami czy też wynikami swoich uczniów.

## **2. Kompozycja testu**

Arkusz egzaminacyjny przeznaczony dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim został zatytułowany *Co kto lubi?*

Składał się z 21 zadań. Poszczególne zadania zostały skonstruowane tak, aby badać umiejętności uczniów kończących III etap edukacji w zakresie dwóch obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych: czytania i odbioru tekstów kultury (I obszar) oraz– tworzenia własnego tekstu (II obszar). Umiejętności zapisanych w I obszarze standardów dotyczyło 60 % zadań, a tworzenia własnego tekstu – 40 % zadań.

Wykorzystano różne formy zadań podczas tworzenia całego zestawu. W arkuszu egzaminacyjnym znalazły się 3 zadania wyboru wielokrotnego, aż 5 typu prawda-fałsz, 5 zadań, których rozwiązanie polegało na dobieraniu odpowiednich treści, 4 zadania z luką, 1 zadanie krótkiej odpowiedzi i 2 zadania rozszerzonej odpowiedzi.

Tak różnorodne co do formy zadania zostały skonstruowane na podstawie różnych form wypowiedzi: prozatorskich i poetyckiej. Dodatkowo uczniowie mogli zmierzyć się w sytuacji egzaminacyjnej z tekstem ikonicznym – m. in. obrazem *Dama w liliowej sukni* Władysława Czachórskiego.

## **3. Wykaz umiejętności sprawdzanych na egzaminie gimnazjalnym w części humanistycznej w 2007 r.**

W przypadku I obszaru standardów egzaminacyjnych badano poziom opanowania następujących wiadomości i umiejętności:

- odczytywanie tekstów kultury na poziomie dosłownym i przenośnym
- interpretacja tekstów kultury
- wyszukiwanie informacji z tekstów kultury
- dostrzeganie środków wyrazu
- odnajdywanie związków przyczynowo-skutkowych
- dostrzeganie kontekstu historycznego

Zadania dotyczące II obszaru standardów służyły sprawdzeniu:

- redagowania dłuższych form wypowiedzi (list)
- tworzenia wypowiedzi zgodnych z tematem

- stosowania argumentów uzasadniających własne stanowisko
- przestrzegania zasad pisowni w budowanej przez siebie wypowiedzi
- formułowania wypowiedzi z argumentacją
- przestrzegania zasad ortografii, gramatyki i interpunkcji
- formułowania argumentów i własnego stanowiska

#### 4. Analiza zadań

Pierwsze zadania dotyczyły tekstu prozatorskiego, związanego z sytuacją znaną uczniom z życia szkolnego. Do niej odwoływał się krótki dialog, w którym rozmówcami byli uczniowie oraz nauczycielka.

- Co lubicie robić? – zapytała pani uczniów.

Podniosło się kilka rąk.

- Łowić ryby! – krzyknął Paweł. Po nim wykrzyknął Janek:
- Grać w piłkę nożną!
- Biegać! – zawołał Zenek.
- Czytać książki! – głośno powiedziała Ola.
- Chętnie czytam książki historyczne – dodał Kamil.

Zadaniem uczniów było przeczytanie tekstu i rozwiązanie zadań: 1., 2. i 3.

#### Zadanie 1.

W pierwszym zadaniu uczniowie mieli udzielić odpowiedzi na pytanie:

Kto wypowiedział w tekście słowa: *Co lubicie robić?*

Zadanie sprawdzało poziom opanowania umiejętności wyszukiwania w tekście informacji. Za sformułowanie poprawnej odpowiedzi przystępujący do egzaminu mogli otrzymać 0 lub 1 punkt. Poprawną odpowiedź sformułowało 79% gimnazjalistów, zatem można stwierdzić, że omawiana sytuacja zadaniowa okazała się łatwa dla rozwiązujących test.

### Zadanie 2.

Polegało ono na połączeniu linią imienia bohatera tekstu z jego ulubionym sportem.

Podobnie jak w 1. zadaniu wymagania stawiane przed gimnazjalistami dotyczyły ważnej umiejętności wyszukiwania informacji w tekście. Za zadanie można było otrzymać od 0 do 2 punktów. Za każdą prawidłową odpowiedź uczeń otrzymywał 1 punkt. Jeśli połączył imię jednego dziecka z dwoma postaciami – nie otrzymał punktu. Uczniowie z upośledzeniem umysłowym często automatycznie łączą zaprezentowane zjawiska, nie zważając na treść informacji. Wydaje im się, że lepiej zrobić więcej niż za mało. W poleceniu było jednoznacznie podane, że należy połączyć „jedno dziecko z jednym, ulubionym sportem”.

Aż 86% przystępujących do egzaminu wykonało prawidłowo to zadanie. Ponownie wyszukanie informacji w dialogu przywołującym sytuację znaną uczniowi okazało się łatwe.

### Zadanie 3.

Kierowane do ucznia polecenie sformułowano następująco:

Zaznacz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, a NIE, jeśli jest fałszywe.

*Tylko Ola, jedna z postaci występujących w tekście, lubi czytać książki.*

TAK                                      NIE

*Użyte w tekście zdania wykrzyknikowe służą podkreśleniu uczuć osób wypowiadających je.*

TAK                                      NIE

Zadanie miało na celu sprawdzenie stopnia opanowania dwóch umiejętności: dosłownego odczytania tekstu oraz dostrzegania funkcji zdań wykrzyknikowych. Za jego rozwiązanie uczniowie mogli otrzymać od 0 do 2 punktów (po jednym za każdą prawidłową odpowiedź).

65 % uczniów rozwiązało prawidłowo pierwsze zdanie (czyli zaznaczyło właściwą odpowiedź). W przypadku drugiego zdania prawidłową odpowiedź zaznaczyło 74 % uczniów, a zatem – w tej sytuacji zadaniowej – czynność dostrzegania funkcji zdań wykrzyknikowych



okazała się łatwiejszą od dosłownego rozumienia tekstu. Można dostrzec związek między rozwiązywalnością poszczególnych zdań a sposobem sformułowania zdania *Tylko Ola, jedna z postaci...* Użycie słowa TYLKO mogło zasugerować odpowiedź.. Jest to bowiem partykuła ograniczająca, wyodrębniająca pod względem treści to, do czego się odnosi. Być może uczniowie nie szukali już odpowiedzi w tekście źródłowym, ponieważ – zasugerowani wyrazem *tylko* – uznali, że wybór powinien być jednoznaczny, czyli twierdzący.

Zadania 4., 5., 6. i 7. zostały przygotowane do tekstu prozatorskiego, który uczeń miał przeczytać i na jego podstawie wykonać zadania. Tekst zawierał kilka wyrazów trudnych dla dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, ale charakterystycznych dla wypowiedzi popularnonaukowej, z którą młodzi ludzie powinni mieć styczność w szkolnej edukacji, ponieważ są i będą odbiorcami tego typu tekstów w życiu codziennym (np. hobby, filatelistyka, numizmatyka).

Hobby to szczególne zamiłowanie do czegoś, ulubione zajęcie. Może to być np. zbieranie znaczków pocztowych (filatelistyka), gromadzenie monet (numizmatyka). Hobby nie musi polegać na zapełnianiu pudełek różnymi przedmiotami. Można nie mieć żadnych zbiorów, a interesować się np. plastyką, muzyką, sportem. Hobby daje nie tylko zadowolenie, że coś mam, ale przede wszystkim to, że coś wiem, coś umiem, potrafię coś zrobić lepiej niż inni.

Na podstawie: Maria Dańkowska, *W cztery oczy*, Warszawa 1988

#### Zadanie 4.

Polecenie brzmiało:

Wykorzystaj informacje z tekstu i dokończ zdanie.

*Hobbysta* to ten, kto...

Uczeń, który prawidłowo wykonał to zdanie wykazywał się umiejętnością dostrzegania dosłownego znaczenia fragmentu tekstu. Za zadanie można było otrzymać 0 lub 1 punkt. 75 % uczniów nie popełniło pomyłki w trakcie realizacji polecenia. Można stwierdzić, że sytuacja zadaniowa nie przysparzała uczniom trudności. Należy jednak zwrócić uwagę, że 25% gimnazjalistów przystępujących do egzaminu w 2007 r. miało problemy

z prawidłową realizacją polecenia. Warto zwrócić uwagę, że w takich przypadkach uczniowie nie potrafili określenia *hobby* odnieść do nazwy osoby, która ma szczególne zainteresowania. W tekście nie użyto określenia *hobbysta*, tylko *hobby*, co mogło przysporzyć trudności w wykorzystaniu odpowiednich informacji z tekstu w celu poprawnego uzupełnienia zdania.

#### Zadanie 5.

Do ucznia skierowano polecenie:

Na podstawie tekstu zaznacz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, a NIE, jeśli jest fałszywe.

*Rozwijając zainteresowania, wzbogacamy swoją wiedzę.*

TAK

NIE

*Hobby polega tylko na zbieraniu różnych przedmiotów.*

TAK

NIE

W zadaniu tym badano, czy uczeń potrafi dostrzec związek przyczynowo-skutkowy (pierwsze zdanie) oraz czy potrafi odczytać dosłowne znaczenie tekstu (drugie zdanie).

Za zadanie można było otrzymać od 0 do 2 punktów (za każde prawidłowe zaznaczenie – 1 punkt).

Zadanie to rozwiązało poprawnie 89% i 76% uczniów, czyli w takiej sytuacji zadaniowej zdecydowana większość gimnazjalistów wykazała się poziomem opanowania umiejętności, który pozwolił na realizację zadania w stopniu zadowalającym.

#### Zadanie 6.

Polecenie kierowane do rozwiązujących test brzmiało:

Na podstawie tekstu dokończ zdanie, łącząc je linią z odpowiednim wyrazem w ramce.



Prezentowaną monetę można zobaczyć w zbiorach

filatelisty.

numizmatyka.

Po raz kolejny sprawdzano, czy uczeń potrafi wyszukać w tekście potrzebne informacje. Tym razem jednak pomocny w udzieleniu prawidłowej odpowiedzi tekst miał nieco inny charakter. Podanie w nawiasie nazwy numizmatyka, mogło nie być zrozumiałe dla wielu uczniów. Osoby upośledzone umysłowo posiadają zaburzone myślenie abstrakcyjne. Nie zawsze potrafią powiązać informacje podane nie wprost. Wskazanie prawidłowej odpowiedzi wymagało rozumowania, polegającego na przetworzeniu informacji z tekstu, które dla większości przystępujących do egzaminu mogły funkcjonować jedynie w wymiarze abstrakcyjnym. Tekst był dla nich podstawowym źródłem informacji; sytuacja zbierania monet nieznaną im była z życiowego doświadczenia.

Zadanie zostało poprawnie wykonane przez 59% uczniów, zatem umiejętność wyszukiwania informacji w tego typu tekście okazała się w tej sytuacji zadaniowej trudniejsza dla uczniów niż w przypadku zadania 1. czy 2.

Za realizację zadania uczeń mógł otrzymać 0 lub 1 punkt. Jeśli połączył stwierdzenie z dwoma wyrazami, nie otrzymał punktu.

#### Zadanie 7.

Wymagało od ucznia zapoznania się z ilustracją z monetą, na której znajdowała się podobizna Jana III Sobieskiego. Zadaniem uczniów było zaznaczenie właściwej odpowiedzi:

Moneta upamiętnia polskiego

A. prezydenta. B. cesarza. C. premiera. D. Króla.

Zadanie należało zatem do grupy poleceń wyboru wielokrotnego. Za wskazanie odpowiedzi uczniowie mogli otrzymać 0 lub 1 punkt. Zadanie to sprawdzało, czy uczeń potrafi dostrzec kontekst historyczny. 79 % uczniów wskazało prawidłową odpowiedź, czyli potrafiło wykorzystać w sytuacji egzaminacyjnej przyswojone wiadomości podczas lekcji historii.

### Zadanie 8.

Dotyczyło piosenki, a więc tekstu wierszowanego:

Bo sport to moje hobby,  
trenuję pilnie dziś  
i skrycie marzę o tym,  
że będzie ze mnie mistrz!  
[...]  
Młotem, kulą oraz dyskiem  
rzucam coraz dalej  
i pokonam wkrótce wszystkich  
groźnych mych rywali.

Bo sport to moje hobby,  
trenuję pilnie dziś  
i skrycie marzę o tym,  
że będzie ze mnie mistrz!

Słowa: Wiktor Maksymkin, *Moje hobby* (fragment),

[w:] Krzysztof Heering, *Roztańczone nutki*, Warszawa 1981.

Polecenie brzmiało:

Zaznacz poprawną odpowiedź.

Osoba wypowiadająca się w piosence mówi o swoim hobby

A. z bojażnią. B. ze smutkiem. C. z optymizmem. D. ze złością.

Ponownie uczeń miał okazję rozwiązywać zadanie wyboru wielokrotnego. Za wskazanie odpowiedzi mógł zdobyć 0 lub 1 punkt. Zadanie badało umiejętność określania nastroju, czyli odwoływało się do trudnej umiejętności interpretowania tekstu kultury. 61 %

uczniów nie miało problemu z prawidłowym wykonaniem zadania.

Okolo 40% przystępujących do egzaminu jednak miało problemy z interpretowaniem tekstu piosenki. Realizacja zadania wymagała ponownie abstrakcyjnego myślenia. Przystępujący do egzaminu nie mogli interpretować treści fragmentu piosenki przez pryzmat własnych emocji. Powinni dokonać ukierunkowanej analizy z uwzględnieniem intencji osoby wypowiadającej się w wierszu. Napotykali na barierę emocjonalną, a niektórzy semantyczną, o czym wspomniano w rozdziale *Uwagi końcowe*.

#### Zadanie 9.

Kolejne polecenie wymagało od ucznia również uważnego zapoznania się z treścią i kompozycją tekstu wierszowanego.

Polecenie brzmiało:

Na podstawie tekstu zaznacz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, a NIE, jeśli jest fałszywe.

*Osoba wypowiadająca się w piosence mówi, że ukrywa swoje marzenie.*

TAK            NIE

*Refren piosenki rozpoczynają słowa: „Bo sport to moje hobby”.*

TAK            NIE

*Wyrazy rymujące się w piosence to: „dyskiem” – „rywali”.*

TAK            NIE

Za zaznaczenie poszczególnych odpowiedzi można było otrzymać 0 do 3 punktów. Zadanie miało na celu sprawdzenie stopnia opanowania takich umiejętności jak:

- ✓ odczytywanie dosłownych znaczeń
- ✓ wyodrębnienia elementów kompozycji tekstu,
- ✓ dostrzeganie par rymujących się wyrazów.

Poziom wykonania zadania to 63 %. 37% przystępujących do egzaminu nie miało opanowanych umiejętności z zakresu czytania tekstów kultury w stopniu, który umożliwiłby prawidłową realizację zadania.

### Zadanie 10.

Trzecie polecenie odnoszące się do tekstu piosenki miało formę zadania z luką.

Konstruktorzy skierowali do gimnazjalistów polecenie:

Dokończ zdania.

*Jedną z konkurencji sportowych uprawianych przez osobę wypowiadającą się w piosence jest rzut .....*

*Osoba wypowiadająca się w piosence ma szansę zostać mistrzem, ponieważ .....*

Kończąc zdania można było otrzymać 0, 1 lub 2 punkty. Zadanie miało sprawdzić umiejętność wyszukiwania informacji w tekście oraz dostrzeganie związków przyczynowo – skutkowych.

Uczniowie uzyskali 69% punktów możliwych do otrzymania. Warto zwrócić uwagę, że gimnazjaliści nie uzyskali ponad 30% punktów, m.in. – prawdopodobnie – dlatego, że polecenie odnosiło się do tekstu wierszowanego. Utwór wierszowany jest dla uczniów dużo trudniejszy w odbiorze niż tekst prozatorski. Odszukanie związków przyczynowo-skutkowych, podanych „nie wprost” staje się dla dzieci niejednokrotnie niewykonalne w związku z zaburzeniem myślenia abstrakcyjnego.

Dodatkowa trudność mogła mieć związek z sytuacją zadaniową, wynikającą z konstrukcji polecenia. W zadaniach z luką uczeń musi sam wyszukać w tekście odpowiedź. Jest zmuszony do dodatkowego wysiłku w zakresie rozumowania. Nie może wykonać działania mechanicznego, polegającego na zaznaczeniu jednej z dwóch (w zadaniach typu prawda-falsz) lub czterech (w zadaniach wyboru wielokrotnego) odpowiedzi. Realizujący polecenie musi wrócić do tekstu, wyszukać odpowiednie informacje i – co często jest problemem – na ich podstawie samodzielnie sformułować odpowiedź.

### Zadanie 11.

Zadanie polegało na napisaniu listu do kolegi, w którym uczeń miał opowiedzieć o dwóch różnych zajęciach wykonywanych w wolnym czasie. Realizacja zadania wymagała również uzasadnienia własnych wyborów. Samodzielnie formułowana wypowiedź powinna zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca. Uczeń powinien pamiętać o zachowaniu anonimowości swej wypowiedzi w sytuacji egzaminacyjnej.

Zadanie sprawdzało umiejętność formułowania własnej wypowiedzi we wskazanej

formie. List dotyczy sytuacji życiowych, znanych gimnazjaliście z doświadczenia. Temat zadania był także bliski uczniowi. Powinien bowiem sformułować wypowiedź o wykonywanych przez siebie w czasie wolnym zajęciach. Zadanie sprawdzało również ważną w życiu umiejętność uzasadniania przyjętego stanowiska. Poziom opanowania tej umiejętności był badany w odniesieniu do zagadnień bliskich uczniowi.

Względy kulturowe wymagają zachowania wyróżników listu oraz trójdzielności kompozycji. Aby porozumienie w sytuacji komunikowania się na odległość było efektywne, niezbędne jest zachowanie spójności wypowiedzi oraz przestrzeganie poprawności językowej i stylistycznej, ortograficznej i interpunkcyjnej.

Przystępujący do egzaminu gimnazjaliści otrzymali 38% punktów możliwych do uzyskania.

Zadanie 12., 13. i 14. odnosiły się do tekstu, stanowiącego fragment opowiadania:

Przygotowałam farby i zabrałam się do portretów. Malowałam je z wyobraźni, ale w każdej twarzy było coś z mojej mamy, jej profil, wysokie czoło, niebieskie oczy. To było cudowne – kierować pędzlem, rzucać barwne plamy, rozjaśniać, tworzyć swój własny, kolorowy świat.

Właśnie w takim stanie, w pokoju przemienionym w pracownię malarską, zastał mnie Michał.

- Hm... pracujesz – myślałem, że pójdziesz ze mną do kina.
- Tak mi przykro – szepnęłam z żalem, ale nie miałam siły oderwać się od farb i papieru. Chciałam jeszcze namalować flakon z kwiatami, poza tym pejzaże: widok letniej łąki i zachodzącego słońca.

Na podstawie: Janina Zającówna, *W wielu kolorach*, Warszawa 1981.

#### Zadanie 12.

Pierwsze z trzech zadań miało na celu sprawdzenie umiejętności dosłownego odczytania tekstu, wyszukiwania w tekście informacji oraz odczytania przenośnego znaczenia tekstu. Polecenie sformułowano następująco:

Na podstawie tekstu dokończ zdania.

Ewa chciała namalować, jak wygląda słońce .....

Postacie z portretów Ewy przypominały twarz jej .....

Michał chciał, aby Ewa poszła z nim .....

Podjmując próbę sformułowania odpowiedzi, uczniowie mogli zdobyć od 0 do 3 punktów. Przystępujący do egzaminu w części humanistycznej w 2007 r. otrzymali 68% punktów możliwych do uzyskania. Na poziomie zadowalającym uczniowie zrealizowali zadanie w zakresie dosłownego odczytania tekstu i wyszukiwania informacji w tekście. W tych przypadkach poprawnie zrealizowało polecenie ponad 70% gimnazjalistów. Poziom wykonania zadania oraz doświadczenia egzaminatorów wskazują, że niemal co drugi uczeń przystępujący do egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej miał problem z odczytywaniem fragmentu tekstu na poziomie przerośnym. Ten typ dysfunkcji, ograniczającej sprawność myślenia abstrakcyjnego, warunkuje powstawanie problemów z odnalezieniem w wypowiedzi sensów ukrytych. Dlatego przystępujący do egzaminu gimnazjalnego mieli trudności ze sformułowaniem wypowiedzi na podstawie informacji wynikających z przerośnego odczytania fragmentu tekstu. Nawet jeśli to odczytanie wymagało zaznajomienia się z klarownym fragmentem opowiadania, w którym uczeń poznawał tylko z jedną sytuacją.

#### Zadanie 13.

Dokończ zdanie, łącząc je linią z odpowiednią informacją w ramce.

Ewa, bohaterka tekstu, malowała obrazy

z przyjemnością.

niechętnie.

W tym zadaniu sprawdzane było odczytywanie uczuć bohaterki tekstu na podstawie zawartych w nim informacji. Za odpowiedź prawidłową uczeń mógł otrzymać maksymalnie 1 punkt.

Zadanie to zostało wykonane prawidłowo przez 93 % uczniów. Uczniowie zatem sprawnie potrafili określić uczucia bohaterki na podstawie sposobu kreacji świata przedstawionego.



#### Zadanie 14.

Na podstawie tekstu dokończ zdania.

Ewa chciała namalować, jak wygląda słońce .....

Postacie z portretów Ewy przypominały twarz jej .....

Michał chciał, aby Ewa poszła z nim .....

Podjmując próbę rozwiązania zadania, uczeń mógł otrzymać od 0 do 3 punktów. Tym samym wykazywał się stopniem opanowania umiejętności odczytywania dosłownego znaczenia tekstu oraz wyszukiwania w tekście (tym razem we fragmencie opowiadania) informacji. Uczniowie zdobyli 73% punktów możliwych do uzyskania. Taki wynik – na poziomie zadowalającym – sugeruje brak trudności z realizacją polecenia. Uczniowie podczas całej edukacji dokonują analiz różnych tekstów, jednak, przystępując do kolejnej analizy, traktują ją jako nowe wyzwanie. Wysokie wyniki wskazują, że informacje podane dosłownie są dla dzieci bardziej zrozumiałe, potrafią je odszukać, a następnie – na ich podstawie – dokończyć wypowiedź.

Dwa kolejne zadania dotyczyły ilustracji, obrazu Władysława Czachórskiego *Dama w liliowej sukni*.



#### Zadanie 15.

Należało połączyć linią ilustrację z nazwą odpowiedniej sztuki plastycznej.

- a) malarstwo
- b) rysunek

Za prawidłowe połączenie można było otrzymać 1 punkt.

W tym zadaniu sprawdzano, czy uczeń potrafi rozpoznać dziedziny sztuki plastycznej. 74% uczniów dobrze rozwiązało to zadanie. 26% miało jednak problemy z udzieleniem odpowiedzi. Warto się zastanowić, czy trudności  $\frac{1}{4}$  przystępujących do egzaminu wynikały z braku kontaktu z różnorodnymi co do formy dziełami sztuki plastycznej czy z powodu niezrozumienia polecenia (np. czasownika operacyjnego *połącz*).

#### Zadanie 16.

Opisz ilustrację. Wykorzystaj słownictwo podane w ramce.

Twoja praca powinna zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca.

na pierwszym planie	w głębi	po lewej
---------------------	---------	----------

Zadanie wymagało sformułowania dłuższej wypowiedzi. Za jego realizację można było otrzymać od 0 do 6 punktów. Sprawdzano, czy uczeń potrafi opisać ilustrację, stosując wyrażenia i wyrazy sytuujące w przestrzeni, zachowując spójność wypowiedzi, przestrzegając poprawności językowej i stylistycznej, oraz ortograficznej i interpunkcyjnej. Za zbudowanie wypowiedzi uczniowie otrzymali 52% punktów możliwych do uzyskania. Taki poziom rozwiązywalności zadania świadczy o tym, że przystępujący do egzaminu gimnazjalnego w 2007 r. umiejętność formułowania kilkuzdaniowej wypowiedzi stanowiącej opis opanowali na poziomie koniecznym, ale nie zadowalającym.

Pomimo że tekst ikoniczny bywa dla uczniów niejednokrotnie dużo czytelniejszy, napotykali oni na barierę związaną z koniecznością nazwania (doboru środków językowych) tego, co widzą. Najtrudniejsze okazało się zatem użycie słownictwa sytuującego w przestrzeni (pomimo podania odpowiednich wyrażeń w ramce) oraz wyrazów określających. Uczniowie zrealizowali te kryteria poniżej poziomu koniecznego. Warto odnotować, że na poziomie zadowalającym zostały zrealizowane kryteria dotyczące budowania spójnej wypowiedzi, poprawnej pod względem językowym i stylistycznym.

Zadania: 17., 18., 19. i 20. dotyczyły ponownie fragmentu opowiadania.

Każdy coś potrafi. A ty co umiesz? – zapytał Wojtek.

- Ja... ja umiem grać na harmonijce – niepewnie wyznał Jacek.
- Tak? Więc zagraj nam coś! – roześmiał się ironicznie Wojtek.

Jacek podniósł harmonijkę do ust, przez chwilę szukał tonu, a potem zagrał. Ale jak zagrał! Mała harmonijka śmiała się i płakała. Był w niej śpiew ptasi i szum wiatru. W klasie cichły rozmowy. Z zachwytem słuchaliśmy pięknej muzyki.

Wreszcie melodia urwała się. Wojtek poruszył się niespokojnie w ławce i powiedział:

- Zagraj, bracie, jeszcze coś!

Na podstawie: Marian Orłóń, *Odmieniec*, Poznań 1989.

#### Zadanie 17.

Wypisz z tekstu imię chłopca, który grał na harmonijce.

Było to kolejne zadanie sprawdzające poziom opanowania przez uczniów umiejętności wyszukiwania informacji w tekście, ponownie w odniesieniu do fragmentu opowiadania. 84% uczniów otrzymało za rozwiązanie zadania 17. maksymalną liczbę punktów. Dla większości przystępujących do egzaminu wyszukanie informacji we fragmencie opowiadania było łatwą czynnością, realizowaną na poziomie zadowalającym, pomimo że wymagała samodzielnego formułowania odpowiedzi.

#### Zadanie 18.

Na podstawie tekstu zaznacz TAK, jeśli zdanie jest prawdziwe, a NIE, jeśli jest fałszywe.

*Zadając pytanie, Wojtek był przekonany, że Jacek nie potrafi grać na harmonijce.*

TAK            NIE

*Wszyscy słuchacze byli zachwyceni grą kolegi.*

TAK    NIE

Za realizację zadania uczeń mógł otrzymać od 0 do 2 punktów. Uczniowie zdobyli 85% punktów możliwych do uzyskania. Odsetek poprawnych odpowiedzi świadczy o tym, że

przystępujący do egzaminu wykazali się opanowaniem odczytania fragmentu opowiadania na poziomie dosłownym w stopniu zadowalającym. Konstrukcja zadania typu: prawda-falsz zapewne przyczyniła się do zaobserwowania takiego zjawiska na podstawie wyników gimnazjalistów. Warto pamiętać jednak, że formie zadania towarzyszyły skomplikowane wymagania dotyczące semantyki tekstu i semantyki polecenia.

#### Zadanie 19.

Na podstawie tekstu zaznacz poprawną odpowiedź.

W muzyce słychać było

- A. szelest liści.
- B. śpiew ptaków.
- C. szum morza.
- D. odgłos deszczu.

Ostatnie zadanie wyboru wielokrotnego sprawdzało umiejętność wyszukania w tekście wskazanych w poleceniu informacji. Za wybór odpowiedzi uczeń mógł otrzymać od 0 do 1 punktu. Aż 91% uczniów wybrało prawidłową odpowiedź. Typ zadania (zadanie zamknięte) oraz forma tekstu (fragment opowiadania) miały zapewne wpływ na właściwą realizację zadania przez uczniów. Uczniowie mogli wykonać mechaniczną czynność, zakreślając odpowiedź, której brzmienie odpowiadało informacji wyrażonej w tekście wprost.

#### Zadanie 20.

Na podstawie tekstu dokończ zdanie.

Zwrot *harmonijka śmiała się* oznacza, że muzyka była (jaka?) .....

Zadanie to sprawdzało, czy uczeń potrafi odczytać przenośne znaczenie zwrotu. Jego realizacja wymagała samodzielnego formułowania odpowiedzi. Za poprawne wykonanie zadania można było otrzymać 1 punkt.

57% uczniów rozwiązało zadanie prawidłowo. Świadczy to o tym, że sytuacja zadaniowa związana z koniecznością samodzielnego formułowania wypowiedzi w celu wyjaśnienia przenośnego znaczenia podanego zwrotu sprawiła trudność 43% (czyli blisko połowie) przystępujących do egzaminu. Podany zwrot był przenośnią. Można pokusić się o hipotezę, że skoro uczniowie nie potrafili wyjaśnić jej znaczenia, mieliby również ogromną trudność z dostrzeżeniem środka wyrazu (nazwaniem go) oraz odnalezieniem jego funkcji w tekście. Tymczasem wymienione tu sprawności warunkują poprawną analizę tekstu

czytanego przez uczniów, czyli jedną z podstawowych umiejętności kształcenia polonistycznego.

#### Zadanie 21.

Połącz zdanie z odpowiednim wyrazem w ramce.

*Uważam, że każdy coś potrafi.*

opinia

fakt

Zadanie łączyło się z trudną umiejętnością interpretowania wypowiedzi. Być może dlatego konstruktorzy wprowadzili typ zadania, który ułatwiał uczniom jego realizację. Było to zadanie na dobieranie, za które uczeń mógł maksymalnie otrzymać 1 punkt.

55% uczniów połączyło prawidłowo pojęcie z typem wypowiedzi. 55% gimnazjalistów potrafiło zatem dobrać słownictwo służące opisowi wypowiedzi. 45% przystępujących do egzaminu nie posiadała jednak wiadomości i umiejętności niezbędnych w procesie interpretowania wypowiedzi opanowanych w stopniu, który umożliwiłby im realizację zadania 21. Uczniowie mogli zrealizować zadanie co najmniej na dwa różne sposoby:

- ✓ albo dokonując interpretacji, wartościowania treści (znaczenia) zamieszczonego w poleceniu zdania,
- ✓ albo zwracając uwagę na dobór środków wyrazu (słów) charakterystyczny dla wyrażania opinii.

#### 5. Uwagi końcowe

Wyniki egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim wskazują, że w tegorocznych sytuacjach zadaniowych uczniowie najlepiej realizowali polecenia mające na celu sprawdzenie podstawowych umiejętności, czyli odczytywania tekstów na poziomie dosłownym oraz wyszukiwania informacji. Najwięcej trudności mieli z rozwiązaniem zadań, w których warunkiem uzyskania punktu było sformułowanie dłuższej wypowiedzi pisemnej.

Zadaniem, które miało najwyższy poziom wykonania na terenie OKE w Krakowie, okazało się zadanie 13., w którym uczniowie mieli dokończyć zdanie, łącząc je

z odpowiednią informacją w ramce. Należało je wykonać po przeczytaniu tekstu, będącego fragmentem opowiadania. Zadanie to prawidłowo rozwiązało aż 93% uczniów.

Drugim równie dobrze wykonanym zadaniem okazało się zadanie 19., w którym – również na podstawie fragmentu opowiadania – należało zaznaczyć prawidłową odpowiedź. Zadanie to właściwie rozwiązało 91% uczniów.

Najtrudniejsze okazało się zadanie 11. Polecenie wymagało od uczniów napisania listu do koleżanki lub kolegi, w którym mieli opowiedzieć o dwóch zajęciach wykonywanych przez siebie w wolnym czasie.

Trudność zadania polegała przede wszystkim na tworzeniu własnego tekstu, konieczności sformułowania dłuższej wypowiedzi pisemnej. Kłopoty przejawiały się zarówno w zakresie realizacji tematu, konieczności sformułowania wypowiedzi uzasadniającej ze wskazaniem na dwa różne sposoby spędzania wolnego czasu, jak i tworzenia spójnej wypowiedzi. Pomimo stworzenia przez konstruktorów sytuacji zadaniowej bliskiej gimnazjaliście, przystępujący do egzaminu mieli problemy z zachowaniem podstawowych wyróżników listu (wskazanie i miejscowości, i daty). Można przypuszczać, że względy formalne, zagadnienie ich funkcjonalności, są obce uczniom kończącym III etap edukacji. Niepokojącym zjawiskiem są trudności w tworzeniu spójnej dłuższej wypowiedzi oraz trudności z przestrzeganiem norm poprawności językowej oraz interpunkcyjnej. Wszystkie wymienione powyżej umiejętności przystępujący do egzaminu gimnazjalnego w 2007 r. zrealizowali poniżej poziomu koniecznego, czyli nie otrzymali za ich realizację 50% punktów możliwych do uzyskania. Tymczasem szesnastolatek powinien zostać przygotowany do formułowania wypowiedzi na zadany temat. Dodatkowo warto zauważyć, że uzasadnianie jest umiejętnością ważną w życiu każdego człowieka.

Warto zwrócić uwagę na funkcjonowanie niektórych zadań zamkniętych, wyboru wielokrotnego. Forma tego typu zadań umożliwia mechaniczne wskazanie odpowiedzi poprzez dokonanie wyboru. Wybieralność odpowiedzi w zadaniach 7. i 8. wskazuje na konieczność rozumowania podczas podejmowania decyzji. I tak w zadaniu 7. uczniowie mieli zaznaczyć, kim był Jan III Sobieski, którego podobizna znajdowała się na monecie. Większość uczniów (79,16%) wskazała prawidłową odpowiedź, ale i też wielu uczniów (13,55%) zaznaczało, że był cesarzem. Zarówno król, jak i cesarz, to dla uczniów bardzo ważna i znacząca postać określająca władcę. Odsetek odpowiedzi błędnych wskazuje na obecność bariery semantycznej w rozumowaniu gimnazjalistów. Uczniowie być może używają zamiennie tych pojęć, nie zwracając uwagi na zakresy znaczeniowe poszczególnych wyrazów.

W zadaniu 8. uczniowie mieli określić, czy osoba wypowiadająca się w piosence mówi o swoim hobby z bojaźnią, smutkiem, optymizmem czy ze złością. 61% przystępujących do egzaminu wybrało prawidłową odpowiedź, czyli optymizm. Niestety aż 26% uczniów wybrało odpowiedź błędną – *ze smutkiem* – zupełnie niepasującą do treści piosenki. Realizacja innych poleceń (np. właśnie 7.) świadczy, o tym że problemem dla gimnazjalistów z upośledzeniem w stopniu lekkim może być rozumienie znaczenia wyrazu – w tym przypadku trudnego pojęcia *optymizm*. W obliczu braku możliwości rozumienia znaczenia prawidłowej odpowiedzi, wybór ucznia ukierunkowany był na tę najlepiej zrozumiałą, choć nie była ona adekwatna do treści piosenki. Nie będąc w stanie w pełni zrozumieć treści zadania, decydowali się na realizację polecenia nie poprzez rozumowanie ukierunkowane poleceniem, a poprzez odniesienie do indywidualnego poziomu wiadomości. Wskazując odpowiedź – wg nich prawidłową – mogli też dokonywać nadinterpretacji piosenki, zamieszczając w jej treści wnioski, których nie ma (zależność przyczynowo-skutkowa: skoro bohater marzy o tym, aby być mistrzem, do tej pory spotykały go same porażki i niepowodzenia, które powodowały jego smutek).

W kontekście wyników egzaminu gimnazjalnego warto o refleksję dotyczącą procesu dydaktycznego. Warto, aby nauczyciele pracujący z młodymi ludźmi z trudnościami w uczeniu się położyli jeszcze większy nacisk na tworzenie tekstów własnych, listów, opisów, krótkich opowiadań, najlepiej wykorzystując do tego naturalne sytuacje – np. *Piszemy list do chorego kolegi*, *Opisujemy zgubioną maskotkę*, *Zdajemy relację (opisujemy) wycieczkę do Wieliczki*.

Nauczyciele pracujący z osobami upośledzonymi w stopniu lekkim powinni także zwrócić szczególną uwagę na zadania praktyczne, powinni w jeszcze większym zakresie ćwiczyć formy użytkowe (największy efekt można osiągnąć, wykorzystując je w sytuacjach naturalnych).

Wydaje się, że nauczyciele powinni więcej czasu poświęcić na rozwiązywanie zadań w arkuszach próbnych, aby przyzwyczajać uczniów do tego rodzaju zadań.

Ważne jest, aby zwłaszcza w początkowych ćwiczeniach uczniowie uzyskiwali sukces, aby nie zniechęcała ich ilość i różnorodność proponowanych zadań.